

AUGSTĀKĀ IZGLĪTĪBA

Lauž šķēpus par augstskolu pārvaldību

Ārvalstu investoru padome Latvijā (ĀIPL) rosina pilnveidot augstskolu pārvaldību; rektori šādu iniciatīvu neatbalsta

Ārvalstu investori uzskata, ka augstskolu pārvaldības pilnveidošana var kļūt par izšķirošo impulsu plašākām pārmaiņām augstākās izglītības jomā, kas būtu vērstas uz tās kvalitātes un konkurētspējas paaugstināšanu. Tikmēr aptaujātie augstskolu rektori norāda, ka esošā pārvaldība ir gana laba, to mainīt nav iespējams un izmaiņas nav nepieciešamas.

Jāmaina modelis

Augstskolās nepieciešams skaidri nodalīt lēmējfunkcijas un izpildvaru, to stratēģiskajā vadībā iesaistīt ekspertus ar starptautisku pieredzi un pārstāvjus no darba devēju vidus, nodrošināt ciešu mijiedarbību ar darba tirgu un veicināt augstskolu vadības atbildību par izvīrzi rezultātu sasniegšanu, klāsta ĀIPL vadītājs Mārtiņš Panke. Padomes rekomendācijas saskan ar Pasaules bankas, OECD, Eiropas Komisijas un Valsts kontroles izteiktajiem secinājumiem un priekšlikumiem par Latvijas augstākās izglītības iestāžu pārvaldību.

«Šīs rekomendācijas ir mūsu centiens sniegt nozarei atgriezenisko saiti no uzņēmēju puses, un mūsu mērķis ir tās izmantot kā pamatu konstruktīvām un racionālām diskusijām par uzlabojumiem augstākās izglītības jomā, kas ir nepieciešami gan studentiem, gan uzņēmējiem, kas tos nodarbinās,» teic M. Panke. Priekšlikumi ir aktuāli visām Latvijas augstskolām. «Piemēram, pašlaik augstskolu konventi ir ar padomdevēju funkciju, savukārt ĀIPL piedāvātā modelī augstskolas padomei tiktu uzticēta krietni nozīmīgāka loma – lēmumu pieņemšana par augstskolas stratēģiskajiem mērķiem un attīstības virzieniem, pie kuru īstenošanas jāstrādā senātam un rektoram,» klāsta ĀIPL vadītājs, norādot, ka problēmu loks augstākās izglītības jomā ir krietni plašāks – nepietiekamais finansējums, ar augstākās izglītības iestāžu konsolidāciju saistītie izaicinājumi, nepieciešamība piesaistīt kvalitatīvus mācībspēkus no ārvalstīm u.c.

ĀIPL piedāvāto pārvaldības modeli ilgstoši izmanto augstskolas visā Eiropā un citur pasaulē, tostarp arī pasaules izcilākajās universitātēs.

Nav iespējams mainīt

Latvijas Lauksaimniecības universitātes (LLU) rektore Irīna Pilvere atgādina, ka saskaņā ar Augstskolu likumu un LLU Satversmi universitātē ir precīzi nodalīta lēmējvara un izpildvara. «Augstskolas pārvaldību nav iespējams mainīt, jo tā ir noteikta LLU Satversmē, ko ir apstiprinājusi LR Saeima. Augstskolu likums nosaka Konventa, Senāta, rektora, fakultāšu un citu administratīvo struktūrvienību veicamās funkcijas,» skaidro rektore ĀIPL būtu jāzina šī brīža augstsko-

Izmantot Latvijas lielāko augstskolu un pētniecības organizāciju kaut kādu likumā neparedzētu pārvaldības eksperimentu vai pilotprojektu īstenošanai ir augstākā mērā bezatbildīgs priekšlikums,

INDRIKIS MUIŽNIEKS,
LATVIJAS UNIVERSITĀTES
REKTORS.

Rekomendācijas ir centiens sniegt nozarei atgriezenisko saiti no uzņēmēju puses, un mūsu mērķis ir tās izmantot kā pamatu konstruktīvām un racionālām diskusijām par uzlabojumiem augstākās izglītības jomā, kas ir nepieciešami gan studentiem, gan uzņēmējiem, kas tos nodarbinās,

MĀRTIŅŠ PANKE,
ĀRVALSTU INVESTORU
PADOMES LATVIJĀ
VADĪTĀJS.

VIEDOKLIS

Jāinformē par veiksmes stāstiem

Andris Vanags, AS Sakret Holdings padomes priekšsēdētājs:

”Pēc savas pieredzes zinu, ka uzņēmēji tiek iesaistīti vairāku augstskolu darbībā – gan lasot lekcijas studentiem, gan ņemot viņus praksē savos uzņēmumos. Ilgus gadus esmu Rīgas Tehniskās universitātes Padomnieku konventa loceklis. Domāju, ka lielāka uzmanība būtu jāpievērš sabiedrības informēšanai par tiem veiksmes stāstiem, kādi ir radušies augstskolu un uzņēmēju sadarbības rezultātā un kuri ir veicinājuši gan Latvijas izglītības sistēmas, gan uzņēmējdarbības attīstību.

lu pārvaldības modelis, kurā jau veiksmīgi darbojas Padomnieku konvents, kas atbilstoši nolikumam piedalās LLU stratēģijas izstrādē un konsultē izglītības iestādi attīstības stratēģijas jautājumos, atbalsta to materiālo un finanšu resursu veidā. Padomnieku konventam ir arī tiesības ierosināt jautājumu izskatīšanu Senātā un Konventā. LLU Padomnieku konventā ir iesaistīti ievērojami LLU svarīgo nozaru augsta ranga vadītāji (kopā – 15 cilvēki). «Papildus tam LLU ir izveidota cieša sadarbība ar nozaru organizācijām – lauksaimniecības, meža nozares un citām. Īpaši jāatzīmē sadarbība ar Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padomi (LOSP), kas pārstāv 65 LLU nozaru organizācijas. Turklāt Meža un Veterinārmedicīnas fakultātēs ir izveidoti savi mazie nozaru Padomnieku konventi, kuri cieši sadarbojas ar fakultāšu pārstāvjus studiju programmu un procesu pilnveidē,» klāsta I. Pilvere.

Bezatbildīgs priekšlikums

ĀIPL nostāju neatbalsta arī Latvijas Universitātes (LU) rektors Indriķis Muižnieks. «Pamatojoties uz ĀIPL pausto viedokli, Latvijā augstākās izglītības sistēma ir pašcentrēta, atpaliek no uzņēmējdarbības un ir bez pievienotās vērtības, tāpēc augstskolu sistēmai nepieciešamas pilna mēroga izmaiņas. Tās paredzētu Padomes izveidi, kurā darbotos, piemēram, vairāki absolventi, un tai būtu lēmumu pieņemšanas tiesības. ĀIPL min, ka 2019. un 2020. gadā esot iecerēts šo jauno pārvaldības modeļa pilotprojektu īstenot LU,» saka I. Muižnieks. Viņš informē, ka jau pērnā gada maijā tika izveidota LU Senāta komisija par LU pārvaldības pilnveidi. Šī komisija novembrī sniedza ziņojumu LU Senātam, secinot, ka universitātes pārvaldības sistēma ir pietiekami atvērta sadarbības iespējām, vienlaikus nodrošinot Augstskolu likuma garantēto autonomiju, un tai nav nepieciešamas radikālas izmaiņas. «LU pārvaldība nodrošina gan demokrātisku pārvaldības modeli, gan akadēmiskā personāla, studējošo un fakultāšu un institūtu līdzdalību augstskolas attīstībā,» pauž LU rektors. Viņš ir pārliecināts, ka arī paš-

reizējais LU pārvaldības modelis dod iespēju sociālajiem partneriem līdzdarboties tās attīstības jautājumu risināšanā gan Padomnieku konventa, gan fakultāšu domju, institūtu zinātnisko padomju un studiju programmu padomju formātā. «Izmantot LU, Latvijas lielāko augstskolu un pētniecības organizāciju, kaut kādu likumā neparedzētu pārvaldības eksperimentu vai pilotprojektu īstenošanai ir augstākā mērā bezatbildīgs priekšlikums,» uzskata I. Muižnieks. Arī Rīgas Tehniskā universitāte patlaban neplāno mainīt esošo pārvaldības modeli. «Kaut arī diskusija par pārvaldības modeļa maiņu sen ir aktuāla, šobrīd nebūtu pareizi mainīt modeli visā augstākās izglītības sistēmā, tomēr varētu būt lietderīgi piedāvāt iespēju izmantot jauno pārvaldības modeli atsevišķām augstskolām vai universitātēm, kas to atbalsta un vēlas ieviest,» šāda ir RTU nostāja.

Jāpilnveido finansēšana

Savukārt Rīgas Stradiņa Universitātes (RSU) rektors Aigars Pētersons uzskata, ka Senāta atbildību pārdale ar sabiedrisku Padomi ir moderna pieeja, kas ir realizējama ļoti daždos veidos. «Eiropas augstskolu praksē ir dažādi risinājumi. Svarīgi būtu saglabāt kompetenču un atbildību līdzsvaru starp Senātu un Padomi, ieviešot tā saukto pārbaudes un līdzsvara (*checks and balances*) pieeju, kas izslēgtu nesamērīgu lēmumu pieņemšanu,» domā A. Pētersons. Pārvaldība nav efektīvākais instruments augstākās izglītības kvalitātes celšanā, un daudz lielāku ietekmi uz augstākās izglītības kvalitāti dotu finanšu modeļa pilnveide. «Nav saprotams, kāpēc ĀIPL runā tikai par pārvaldību, bet nerunā par finansēšanu. Desmitiem tūkstoši Latvijas iedzīvotāju ar augstāko izglītību ir pametuši Latviju, lai gan šie cilvēki ir saņēmuši augstāko izglītību par nodokļu maksātāju naudu. Tas nav efektīvs ieguldījums! Nepieciešamību pārskatīt esošo augstākās izglītības finansēšanas modeli pamato arī tas, ka daudzas valsts budžeta studiju vietas Latvijas augstskolās paliek neaizpildītas. Faktiski Latvijas nodokļu maksātāji atrauj no pedagogu vai mediķu algām

trūkstošos līdzekļus, lai finansētu augstāko izglītību, kuru Latvijas jaunieši nebūt ne vienmēr izvēlas pat par baltu velti. Tā faktiski ir nodokļu maksātāju līdzekļu izšķērdēšana,» uzsver A. Pētersons. Viņaprāt, ĀIPL pieeja ir pārāk unificēta, neiedziļinoties Latvijas augstskolu atšķirībās, jo «(.) Latvijā ir arī savas ekselences salas, kas nebūtu liekamas vienā maisā».

Piesaistīs ES finansējumu

Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) ir iepazinusi ar ĀIPL rekomendācijām un uzskata, ka augstskolu pārvaldībā ir veicami uzlabojumi, tomēr pirmkārt ir jāpilnveido jau esošais pārvaldības modelis. Ministrija sadarbībā ar Pasaules Banku 2016.–2018. gadā veica pētījumu par valsts dibināto augstskolu iekšējo finansēšanu un pārvaldību. Rezultātā tika izstrādāti ieteikumi pilnveidei. Būtiskākie ieteikumi vērsti uz augstskolu vadības līderības un administrēšanas prasmju attīstīšanu, pārdomātu un reālistisku stratēģisko plānu izstrādi un ieviešanu, pārvaldības struktūru optimizāciju, tostarp struktūrvienību skaita un lieluma pārskatīšanu, novēršot funkciju pārklāšanos, un caurskatāmības sekmēšanu, kvalitātes sistēmu un par kvalitātes vadību atbildīgu struktūrvienību izveidi un nostiprināšanu, atskaites mehānismu izveidošanu, lai novērtētu individuālo sniegumu, pētniecības institūtu integrēšanu, lai stimulētu saikni starp studiju un pētniecības procesu u.c. «Ņemot vērā, ka augstākās izglītības joma Latvijā ir nepietiekami finansēta, bet Eiropas prakse rāda, ka pārvaldības maiņas un konsolidācijas procesi norisinās, piešķirot papildu finansējumu, nepieciešams padziļināts izvērtējums un ieguvumu analīze. Izskatot pārvaldības modeļu variantus, jebkurā gadījumā ir jāņem vērā, ka finansējums uz vienu studējošo Latvijā ir viens no zemākajiem ES un OECD valstu vidū. Tas ierobežo iespējas iegūt augstas vietas starptautiskajos augstskolu reitingos, augstskolu iespējas piesaistīt jaunu un starptautiski konkurētspējīgu akadēmisko personālu,» norāda izglītības un zinātnes ministre Ilga Šuplinska. Modeļa maiņu nevar skatīt atrauti no augstākās izglītības finansēšanas jautājumiem. IZM ieskatā, kontekstā ar pārmaiņām augstākajai izglītībai 2020. gadā ir nepieciešami papildu līdzekļi 48 milj. euro apmērā, lai finansētu katru budžeta vietu atbilstoši aktuālām izmaksām un ieviestu papildu snieguma finansējumu (atkarībā no absolventu rezultātiem darba tirgū u.c.). IZM atbalsta augstskolu iekšējās pārvaldības uzlabošanu ar ES struktūrfondu investīcijām. 17 augstskolām un koledžām, kuru pieteiktie projekti tika atbalstīti, ES struktūrfondu investīcijas dos iespēju veikt būtiskus uzlabojumus iekšējās pārvaldības uzlabošanai.

Kristīne Stepiņa